

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETESI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A lelkészképzésről,

tekintettel a megváltozott egyházpolitikai helyzetből folyó sokoldalú lelkészi teendőkre.

Felolvastatott a Nagy-Váradon tartott egyházkerületi értekezleten, 1895. október 31-én.

Mélyen tisztelt értekezlet! A tiszántuli egyházkerületi ev. reform. egyházi értekezlet nagy választmánya, f. év június hó 12-én Debreczenben tartott gyűlésén, minden előleges értesítés, vagy megkérdezés nélkül engem azon komoly és nagy feladattal bízott meg, hogy ezen Nagy-Váradon tartandó közgyűlésen a következő tárgyról értekezzen: *a lelkészképzésről, tekintettel a megváltozott egyházpolitikai helyzetből folyó sokoldalú lelkészi teendőkre.*

Mindenek előtt szabad legyen néhány általános nyilatkozatot tennem.

1. Bár a tárgy alapos tanulmányozásához kellő idővel és eszközökkel nem rendelkezttem is, nem tartottam helyén valónak el nem fogadni a megtisztelő megbízást, ne hogy azzal a már megtörtént intézkedések rendjét megzavarjam.

2. A tárgyat oly terjedelműnek találtam, hogy minden azzal összefüggő kérdést egy rövid értekezésbe foglalni nem vélem lehetségesnek. Így ez alkalommal legtöbb dolgot csak röviden érintek, többet meg elhagyok.

3. Nem kecsegtetem magam azzal, hogy e téren mint reformátor szerepelhetek. De ha egy szikrával egy erdőt is fel lehet gyujtani: gondolataim által, ha egyebet nem, annyit reményelek elérni, hogy e nagyfontosságú kérdés — a mint azt részemről is óhajtom — napirendre kerül, és ez által a nálam hivatottabbaknak eszméik, nézeteik kifejtésére alkalom nyílik.

Ezek után térjünk a dologra.

A kérdés napirendre tűzésénél, úgy látom, hogy az értekezleti választmánynak a megvál-

tozott egyházpolitikai helyzet szolgált indokul. E változás tény. Az 1894. évi XXXI., XXXII. és XXXIII-ik, vagyis a „Házassági jogról“, „A gyermekek vallásáról“ és „Az állami anyakönyvekről“ szóló törvények, melyek az említett év december hó 9-én nyertek királyi szentesítést és együttesen a folyó évi október 1-től már életbe is léptek, új viszonyok és ezekből folyólag sok részben új feladatok és kötelességek elé állították a magyar protestáns egyházat. Sokan aggódva várják „a jövőt fedező nagy köd felszakadását s az új haza földének lassu kibontakozását.“ Én pessimista nem vagyok, bízom egyházunk erejében és bízom Istenben, ki az igaz ügyet elveszni nem hagyja. Gurnall († 1679), a kinek idejében a Themse nagy hidján még lakóházak álltak, egykor így szólott hallgatóihoz: Nem hiszitek-e, hogy azon emberek, kik a londoni hidon laknak, épen oly édesen alusznak, mint azok, a kik Whitehallban vagy Cheabtime-ban (más városrészek Londonban) laknak? Tudják ők, hogy a hullámok, melyek alattok zúgva tova futnak, nekik nem árthatnak. Épen így nyugodhatnak a hívők a halál vagy a viszontagságok hullámain, és nem félhetnek semmi szerencsétlenségtől (Zsoltár XXVI. 4.). Ezt én egyházunk jelen helyzetére alkalmazom. Még ha az idézett törvények határozottan károsak volnának is egyházunkra, — a mit pedig egyelőre a külföldi tapasztalatok figyelembe vétele mellett nem állíthatunk — az nem lehet, hogy azt megsemmisítsék, állott már ki a mi egyházunk erősebb viharokat is. Egy vesztett csata, egy rossz törvény nem semmisít meg egy országot, ha a polgárság kebelében nem hordja a romlás csiráját. Ezzel azonban sem többet, sem kevesebbet nem akarok mondani annál, hogy bátran, nyugodtan, egyházunk őserdejében és Istenben vetett hittel, nézzünk szembe

a jövővel. Ez a jövő, vagy már mondhatjuk jelen: nagyon komoly. Komoly nem annyira az állam újabb intézkedése, vagy talán egyházunk egész szervezetének némelyek által úgy vélt elavulása következtében: mint azért, hogy ha általában véve hiterős, képzett és munkaképes lelkészi karral dicsekedhetünk is, mely feladatának magaslatán áll; de más oldalról nem tagadhatjuk, hogy vannak sokan, kik a gyülekezeti élettel szemben a *laisser faire* et aller sivar elveinek pamlagán kényelmesen heverésznek. Ha e mellett gyülekezeteink vallásos-erkölcsi állapotát, közszellemét megtekintjük, még ha teljesen nem osztjuk is, mindenesetre sok részben jogosultnak és tiszteletre méltónak kell tekintenünk az egyház szeretetétől lángoló lelkek borongását és aggodalmát.

Vannak emberek és pedig nagyon számosan, kik az anyagiság bálványát imádván, minden egyházi és vallásos léttől el vannak idegenedve, alig jönnek még nagy ünnepeken is az Isten házába, évtizedekig nem járulnak az úrvacsorához. Vannak, kik beteges rajongástól megragadtva, más vallásos társaságban vagy egyházban keresik lelki szükségök kielégítését. E mellett az újabb törvények szabad tért engednek úgy az egyes egyházaknak, mint egyeseknek, hogy a különben is csak születésnél fogva egyházunkhoz tartozókat elpártolásra ösztönözzék. Az órállókra, a lelkipásztorokra tehát nagy, komoly és nehéz feladat vár korunkban. És két-

ségenkívül lelkipásztoraink helyzetük magaslatán csak akkor állanak, ha a viszonyok és körülmények egész jelentőségét felfogva, tökéletes öntudatossággal és biztossággal tudják megválogatni és használni a fegyvereket, a melyekkel az egyházat, fenyegetett érdekeiben megvédelmezhetik. Ismerem azt a beláthatlan mezőt, melyre a lelkipásztori működésnek ki kell terjedni; tudom, hogy phisikai lehetetlenség, még a legderekabb lelkipásztorra nézve is, hogy mindazon követelményeknek, melylyel ellene úgy jó, mint rosszakarói fellépnek, teljesen megfeleljen; tudom, hogy e tekintetben a lelkipásztoroknak gonoszabb sorsuk van, mint egy gymnasiumi vagy reáliskolai tanulónak, a túlterheltség eme korszakában, midőn minden szaktanár saját bölcsességét akarja a szerencsétlen tanuló fejébe önteni, a nélkül, hogy annak képességét tekintetbe venné, úgy hogy a tanuló legtöbb esetben olyan lesz, mint a potpourri a zenében, vagy mint egy mozaikfestmény, melyből a valóságos egység hiányzik: de épen ezek meggondolása kell, hogy a legkomolyabban felhívja arra a figyelmet, mi módon képeztessenek úgy a lelkipásztorok, hogy sokoldalú, rendkívül fontos és nagy felelősséggel járó hivatásuknak legalább annyira megfelelhessenek, hogy az által egyrésztől társadalmi állásuknak tisztességét megőrizték és hivataluk jelentőségételjes voltát érzékeltessék; másrésztől az egyház oltalmazásának, építésének mun-

✠ TÁRCZA. ✠

„Izraelért.“ *

Ha öröm vagy fájdalom hozza mozgásba az emberi szívet, szavakban, vagy hárfapengésben nyilatkozik az meg. Az éneklés az érzelemnek áttétele, kicserélése, a mire a szavak magokban nem képesek. Azoknak, a kik a zene szépségét a pusztá formákban keresik, a magok módja szerint igazok lehet, mert van tiszta formaszépség is, a formáknak szépsége; de a szív keveset törődik a formával; az érez, szenved, dobzódik a kéjben, és mindezen változó érzelmeinek kifejezést ad, és mindenbe, a mi hallomásra jut, behelyezi a maga érzelmeit. A ki nem akarja magát szándékosan elzárni az évezredek tapasztalatai elől, annak be kell ismernie, hogy az érzelmi zene a tisztán formazenétől eleitől fogva mindig elvitázta az uralmi elsőséget.

Nem lehet hát a fölött sem csudálkoznunk, ha az újonnan kigyúladt vallási küzdelmek ezen korszakában a vallásos lyrikát is újra fölzendülni halljuk. Nem

* A „Pester Lloyd“ f. hó 9-iki számában jelert meg ezen tárczacikk. egy zsidó írónak, dr. Silberstein Adolfnak tollából. Rendkívül érdekesnek és érdeemesnek találtam arra, hogy az egészet lefordítsam és lapunkban is közzétegyem, mint olyan hangot Izraelnek kebeléből, mely méltán felhívhatja a keresztyén világ figyelmét az ígérlet népének mai lelki küzdelmeire. A cikkben előjövő költeményeket csak egyszerű prózában tudtam lefordítani. Cs. L.

szolgát ugyan nagy dicsőségére a 19-ik századnak, hogy új zsidóüldözéseket és vérvadásokat inszenirozott, de hát az általános felebaráti szeretet ideje nem is érkezett még el. Századunkban harcizták meg a világtörténelem legnagyobb és legvéresebb harcizt, s micsoda azokhoz képest egy kicsike-kis antisemitismus, mint a mely még igazi tettegességekre sem tudta a dolgot vinni, mivel azok által a nemes rendőrség is sértve érezte volna magát tekintélyében. Sokkal rosszabbnak mutatkozott a felebaráti szeretet hiánya a strike-mozgalmakban és az anarchista merényletekben, mint az antisemitismusban. Ha mi a nagy háborúknak, a nemzetiségek és osztályok gyűlölségének mereven ellene állunk, sőt hajlandók vagyunk azokat még természeti szükségnek is tekinteni: az antisemiták tajtékzó beszédei által bizonyára nem engedjük magunkat sodrunkból kihozatni.

Hogy milyen utálatos az antisemitismus; hogy az alatt egy csomó demagog töke-gyűlölet is fekszik: azt ezen lap gyakran és eléggé meggyőzőleg kimutatta. Az elvről tehát nincs mit beszélni többé. Itt csakis azon *érzelmekről* van már szó, melyek az üldözött fajban vagy felekezetben keletkeztek, s melyek az irodalomban és a költészetben találnak visszhangra.

Teichert Adolf, kinek épen most megjelent kötete* indít bennünket ezen elmélkedésre, nem nagy költő.

* „Für Israel.“ Mahn-, Weck- und Trostrufe. München, Rupprecht.

kájában, e mi korunkban, sikeresen működ-hessenek.

Ennyit legalább szükségesnek tartottam a kérdés fontosságára nézve megemlíteni, — és most áttérhetünk a lelkipásztori képzés kérdésére.

A mai családi kör, mely legtöbb esetben csak az anyagi jólét, kényelem, fényelgés létesítésére irányuló érdekszövetkezet; a mai társadalom, mely arczatával a vallás oltárától elfordulva, egyedül a meddő politikai és társadalmi kérdések iránt érdeklődik; nem alkalmas arra, hogy az ifjuban vallásos érzületet, a lelkipásztori hivatal iránt szeretet ébreszsen. A családokból hiányzanak az Augustinust nevelő kegyes Monikák, a társadalomból hiányzik az első keresztyén hithősök, és a reformáció megalapításának korában élt atyák vallásos buzgósága, mely áthatotta mint a levegő a legkeményebb szikla falat is, és irányította, megszentelte, megdicsőítette az egész életet. De a mit a család és társadalom nem adhat, azt meg kell adni az iskolának. Az iskolának a mai viszonyok között kétszeres komolysággal kell feladatát felfogni a lelkészképzés kérdésében. E végből már az elemi iskolában a vallásos-erkölcsi nevelésre nagyobb gond fordítandó. Ezt mondhatjuk a gimnáziumokról is. Olyannak kell azokban a szellemnek, a vallásos irányzatnak lenni, hogy a tehetségesebb és arra hivatott ifjak, már ott megkedveljék a lelkipásztori

pályát, és midőn a theologiai intézetbe lépnek, ne legyen az előttük „terra incognita“, a szükséges előismeretekkel lépjenek abba. Sőt ide vonatkozólag azt mondja egy külföldi tekintély: „támogassuk már a gymnasiumban stipendiumokkal az olyan jeles tanulókat, kik a héber nyelvet tanulják, de ne csalogassunk tehetségtelen és alacsony gondolkodású ifjakat a legnehezebb szolgálatra, a mi csak van e földön“. A mi már magát a theologiai kiképzést illeti, itt ki kellene terjeszteni figyelmünket a tantárgyakra, a tanárookra, az intézetek szervezésére, rendtartására, ez azonban olyan tágas mező, melyet egy rövid óra alatt be nem járhatunk, így e tekintetben csak egy általános megjegyzésre szorítkozom: *kivánatos, hogy a theologiai intézetek több tekintettel legyenek a tanulók későbbi hivatására és a gyakorlati élet követelményeire, és ne csak hittudósokat, hanem erőteljes keresztyén jellemeket is képezzenek, a kik ne csak ismerjék hivatásuk körét, hanem cselekedjék is, a mit cselekedniök kell.*

És itt eljutottunk azon ponthoz, hogy tekintettel a mi karunk szükségére és követelményeire, szóljunk azon irányzatról, melyet a lelkipásztori kiképzetésnél követni kívánatos.

Tanítás által állott elő a keresztyén egyház, tanítás által lesz az ember ma is, a Szentlélek segedelmével, hívóvé; tanítás által ismeri meg bárki egyháza szervezését, történetét, és tanulja meg becsülni. Ugy de hogy valaki

Alig ad egy új gondolatot, egy új kifejezést. De a hagyományos eszméket jólhangzó nyelvezetbe öltözteti föl. Izrael panaszait, reményeit, kívánságait, visszaemlékezéseit művelt német iránylyal, tiszta formában, meleg hangon adja elő. *Teichert* lyrája általában véve a mai zsidóság eszméit visszhangozza. De egy lépéssel mégis tovább megy. Kiszór a zsidóságból minden fanatismust. Megkívánja a művelt, a gondolkodó és a jóérlő zsidótól, hogy ismerje az el a Krisztust. Ezen gondolatát ő egy parabolába öltözteti:

„A mi bűnünk az, hogy a zsidók hajdanán
Keresztre szegezték a názárethi vértanút?“
Igy panaszkodott egyszer egy rabbi Isten előtt.
Isten erre azt mondá ő neki: „saját bűneitekért bűnhödtök.
Jaj annak, kinek szívében az én legdicsőbb prófétám
Nem tudja a szeretet tüzeit felgyújtani.“

Teichert tovább megy ezen az úton. „*Jézus a keresztén*“ című szonettje a felfeszítettnek egy beszéde azon asszonyokhoz, kik hozzá mindvégig hívek maradtak. Kéri őket, hogy töröljék le könyeiket, mert az ő munkája, melylyel az emberiségnek enyhületet akar szerezni, eddig kétséges volt:

„Most tette föl arra Isten a pecsétet
Halálom által, hogy minden kétség megszűnjék arról,
Vajjon az emberiséget boldogítandja-e igém?
Most már minden világon át megtalálandja az a maga útját
Es a szeretetnek költőjét — a félvilágot látom már megnyerve —
A népek között mindenfelé kiterjesztendi.“

Teichert eléggé objektív arra, hogy Krisztusban az emberszeretet megszemélyesítését találja föl, és ezen nagy jelenség tiszteletét ajánlja népének. Ez ne téveszsen meg senkit, mert *Teichert* mindezek mellett teljesen és tökéletesen zsidó; zsidó ő epekedő szívével, mely őt a szent városba, Jeruzsálembé visszavonja; zsidó ő, a mennyiben a számkivetést és népének szétszóródását mint eszközt tekinti, hogy az által a tiszta zsidó istenhit beragyogja az egész világot; zsidó ő, mert küzd az antisemitismus ellen, ugyanazon harczi rithmusokkal, melyekkel a Makkabeusok hős nemzetségét énekel meg:

És Juda ellen is
A bolondok egész serege,
Régi ismeretes szokás szerint,
Romlására összeesküdött.

És a mint a szenvedőt ki is gúnyolja
És lábbal is megtapodja azt,
Úgy győzelemmel megkoronázottan
Kerül az ki ismét a harczból.

Mindezen ideig
A hitványok soha sem értették meg,
Hogy az ő ellenségek isteni eredetű
És soha el nem pusztulhat.

A vakdüh, melylyel minket megfenyegetnek,
Mindössze csak annyit vihet ki,
Hogy a mi szívében a bátorság,
Ez a szent bátorság még magasabban lobog.

taníthasson tudnia kell. Olyat nem taníthat senki, a mit nem tud. Tehát a lelkipásztor jövő képzésénél minél alaposabb theologiai ismeretek megszerzésére kell törekedni. Ezt követeli az előre haladott kor. A műveltség, tanultság mind szélesebb körben tesz hódítást, és ha a lelkész legalább is olyan fokon nem áll saját szakmájában, mint a tanár, bíró vagy mérnök, ki magának a dilettánsak ellenében a szakférfiui tekintélyt jogos önérettel követeli: akkor különösen a műveltebb, tanultabb elem részéről, bizalomra és meghallgatásra nem számolhat. Ezért méltán sóhajtott fel már 1876-ban a nagynevű Révész Imre: „voltak idők a midőn a magyar nemzeti intelligenciát, épen nem mondom, hogy egészben, de bizonynyal kitünő részben, a magyar református papok képviselték, a kik közül nagyon sokan igazán megérdemelték a „tiszteletes tudós“ czímet. Még a magyar tudományos akadémiát is kezdetben, tréfásan, de jellemzőleg, így határozta meg egy magyar író: „est collegium reformatorum, quo lutherani ex gratia, catholici e misericordia recipiuntur.“ És hogy állunk most? Ah, mily sok keserű dolgot mondhatnánk erről.“ Jól mondta a mult évi gyűlés alkalmával a mi Dicsőfink is: „nekünk szakadatlanul tanulnunk kell. Meg kell győződnünk az általunk hirdettek igazságáról, hogy másokat is meggyőzhessünk.“ A lelkészi kar minél alaposabb tudományos kiképzését követeli a vallásszabadság

is. Eddig is szellemi és erkölcsi fölényvel, a tévedések határozott kimutatásával, sikerült legalább azokat, kik a józan okok meghallgatására és megértésére képesek voltak, visszatartani a nazarénismusi és baptizmusi rajongástól; jövőben még inkább így fog ez lenni. Minél képzetesebb lesz lelkészi karunk, minél képebb lesz arra, hogy egyháza igazait védje és az ellenfél tévedéseit felismerje és megczáfolja: annál nagyobb lesz iránta a bizalom, annál erősebb kötelekkel bírja az egyes tagokat az egyház nagy testéhez kapcsolni. De eltekintve a kor irányzatától és kívánalmaitól absolute igaz, a mi egyházunk tanító egyház, a mi egyházunk az igazsággal és nem a művészettel akarja meghódítani a lelkeket. A mi egyházunk nem a szertartások egyháza, mint nem volt az, az őskeresztény egyház sem. Mi a czifra, fényes kultust a keresztény egyházban ízléstelenségnek tartjuk. A gyönyörű tarka toll nagyon szép ékessége sok madárnak, de mit mondanánk arra, ha valaki az embert, egyszerű szőrözete helyett, tarka tollal akarná ékesíteni? Nem természetellenes volna ez? — Tehát tanítani, és hogy ezt tehessük, tanulni. Ezért tulajdonít oly nagy fontosságot az alapos képzettségre alkalmas szolgáltató theologiai intézeteknek, egy külföldön, ezen tárgyban névtelenül megjelent, s már két kiadást ért nagyérdékű röpiratnak szerzője, midőn így szól: „A theologiai tudományokban való jártasság rendkívül

Növekedik a mi erőnk is,
Ha nehéz zivatarok vesznek körül minket,
És a hazugságnak egész épületét
Csak annál hamarabb szétromboljuk.

Nincs kétség a felől, hogy *Teichert* szíve szerint zsidó, kit népének jelene és története lelkesített e tisztességes versekre. Annál nagyobb súlyt akarunk már más vallások iránti türelmes érzületére helyezni, megjegyezvén, hogy a buddhizmus és Zarathustra tana sem idegen előtte. Ugy tetszik mi nekünk, mintha a német zsidóságban általában egy olyan irányzat akarna keletkezni, mely azt keresi, a mi az összes vallásokat egybeköti, és ebben kéz-kezet fogva halad a felvilágosodott német protestantizmussal. Nem árt ezen dolgokról elmélkedni egy kissé, annyival is inkább, mert Magyarországon csak mostanában egy bizonyos „zsidó ultramontanizmus“-ról kezdtek beszélni, a mi azt tenné, mintha a zsidó lelkész a felekezetek közti válaszfalakat még magasabbra akarná vonni, mint a hogy azok már a nélkül is állanak.

Minden vallás, bármely égöv alatt legyen is az, az idők folyamában új alakot ölt magára. A zsidó vallás egyáltalában nem maradt olyan merev, a hogy azt a tudatlanok a tudatlanoknak híresztelik. A szabadságnak időszakai alatt a zsidó istenhit épen úgy fejlődött, tisztult és emelkedett, mint a hogy ez minden más vallással történt. A zsidó hitnek épen úgy megvan a maga története, mint a hogy a zsidó népnek megvan a maga

változatos története. De fájdalom, a vallást — és pedig nemcsak mi nálunk — valami merevnek, mozdíthatatlannak tüntetik elő, holott a vallás egy élőfa, mely a száraz lombotot lelöki magáról, és mindig friss zöldben pompázik. A próféták logikus monotheismusa lassan, nagy gondolkodók segítségével fejlődött ki az egyiptomi zsidók természeti polytheismusából. A törvény, a maga teljességében, azon első világbölcséleti korszak alatt állott elő, a mely adta Görögországnak is a maga bölcsseit. A zsidóságban is hosszú ideig küzdöttek egymás ellen az orthodoxia és a felvilágosodottság, a betűhit és az erkölcsi lelkesültség. A zsidó pap épen olyan uralomvágyó volt, mint a többi, s maga részére tekintélyt, a gyülekezettől pedig álszenteskedést és pusztán szájjal való imádkozást követelt. A népet a leggyötrelmesebb rendszabályok zaboláján akarta vezetni, s eszmék helyett *parancsolatokat* adott, s ott, a hol felvilágosítania és lelkesítenie kellett volna: *büntetett*.

A próféták voltak a reformátorok, kik előtt többet ért az erkölcs, mint valamennyi rendszabály. Ezen két elem ki nem egyenlített küzdelméből állott elő, semmi mással össze nem hasonlítható eszmei és erkölcs-épülettel, a számtalan külső rendszabályoknak egy roppant halma. Ezen rendszabályok, magától érthetőleg, csak a védő boríték voltak a ragyogó magra, az igazság, könyörületesség, szeretet és értelem vallására nézve. Fájdalom, hogy a borítékot — a mint ez másutt is megtörtént — nagyon gyakran fölcserélték a maggal.

nagyfontosságú. Az evangyéliomi egyháznak ebben van legnagyobb támasza, hisszük, hogy minden időben a legaldásosabb hatású lesz a theologiai fakultások munkája.“

Gulyás Lajos.

(Vége köv.)

Antisemitismus a budapesti egyetemi körben.

Csak nemrég ez a kellemetlen hír járta át az országot, hogy a budapesti tudomány-egyetemi ifjúság legtekintélyesebb egyesületében, az egyetemi körben, illetőleg ennek választmányában az antisemitismus lázas betegsége ütött tanyát. Mint mikor egy szép tavasz virulását hirtelen szétrombolja, megsemmisíti a váratlanul támadt förgeteg, oly leverően megdöbentően hatott ama gyász hír a liberalismusnak csak nemrég kivívott fényes győzelmé által fellelkesült művelt és józan magyar közvéleményre. Igen, mert úgy tetszett, mintha a budapesti tudományegyetem ifjúságának jórésze a reakció szolgálatába szegődött volna, úgy tetszett, mintha a bécsi romlott levegőben az ultramontanismus gonosz támogatása mellett nagyra nőtt ragály Budapestig terjedt s itt épen a nemzet reményét és büszkeségét, az egyetem ifjúságát támadta volna meg; hát lehetséges volna-e, kérdék sokan, hogy az ifjúság a felvilágosult, művelt magyar közvéleménnyel ellentétbe helyezné magát s az ultramontanismus rabszolgaságába süllyedne alá?

A boríték és a mag közötti küzdelem a keresztyénség megalapítása idején új, elhatározó kitörésre jutott. Krisztust a profetismus lelkesítette, s ő tisztán és világosan kihámozta azon vallás magvát, mely — e világon az egyedüli — a tulajdont ötven évre korlátozta, és a társadalmat kizárólag a szeretetre alapította. Egy eszményi socialismus volt az, olyan, a mi lényünkben és a mi egész földi létünk természetében fekszik, és a hova minden logikai constructionnak vezetnie kell.

A zsidóság bátran mondhatja, hogy a keresztyénség alapeszméi: a felebaráti szeretet, az Istenbe és az ő gondviselésébe vetett hit uralma, a szenvedélyektől való megtisztulás, az ő talajából keletkezett, melyet az alexandriai bölcsélet, az emberi értelem e quintesszenciája teljesen áthatott. Krisztus valóban nem azért jött, hogy romboljon, hanem hogy építsen. A zsidóságnak, mint olyan edénynek, melyből a keresztyénség eredt, nem kelle leromboltatnia, és tényleg nem is romboltatott le, mert az Úr megmondotta azt.

A zsidóság Krisztust nyíltan és szabadon számíthatja legnagyobb profétái közé. Hogy aztán a római világ egy új külső borítékot vont az Úrtól meghámozott mag köré; hogy aztán ismét keletkezett egy hierarchia, mely új profétákat és új küzdelmeket teremtett egészen a mai napig: abban a zsidóságnak nincsen bűne, az egyike azon világtörténelmi folyamatoknak, melyekben az örökkévaló folyton összevegyül a múlandóval.

Ez a legrútább és legszomorítóbb erkölcsi halál lenne, melyből nincs feltámadás. A cholera, mely a testet öli meg, nem oly veszélyes, mint ez erkölcsi miasma.

És miért kell ezt a tüneményt oly gyászosan felfogni? Vagy egyáltalán tartozik a nagy magyar közönségre s ebben mi reánk is, hogy a budapesti tudományegyetem ifjúsága milyen szellemben nő fel és vezérekedik? Hiszen az ifjúság majd kiforrja magát, megtisztul s elmúlik minden baj, — mondhatná valaki. De van ám rothadó erjedés vagy forrás is, mely romlásban, pusztulásban végződik. Ilyen az antisemitismusban való szereplés is.

A kérdés igenis érdekel minket, az előtt szemet hunynunk nem lehet. Az ifjúság az egész nemzeté, a nemzet reménye és dicsekedése, vagy aggodalma és szégyene, a szerint a mint viselkedik. Viselkedésében a nemzet jövőjének, emelkedésének vagy hanyatlásának képe tükröződik elénk.

Kétségtelen dolog, hogy a magyar közélet vezetői főleg az egyetem ifjúsága köréből nőnek ki; általok mint megannyi csatornákon át árad a jó vagy rossz szellem a társadalom testébe, annak legkisebb és legtávolabbi szerveiig el. Életet vagy halált plántálnak el a nemzet testében a szerint, a mint az igazság, felvilágosodás, szabadság és szabadelvűség vagy a bornirt elfogultság, gyűlölet és reactio szellemét hordozzák magokkal. A nagy Washington azért

Még azután is, a mint a keresztyén gyülekezet kivált a zsidóból, az izráelita hitnézet sok tekintetben módosult. Azon népeknek kulturái, a melyek között a száműzöttek egymásután éltek, mindig hátrahagyták a magok nyomait. Az áldozat, a papság ezen fővédfala, elesett, s maga a papság inkább egy tudós kasztá süllyedt alá. Itt-ott előtűnt még a profétai elem. Szabadabb időkben a mohamedanismushoz és keresztyénséghez való viszony barátságosabb, értelemszerűbb lett. Egy új zsidó költészet virágzott föl, s a tudományokat együtt ápolták a kulturánépekkel. Izráel nagy hasonlósulási erővel ment be új környezeteinek intentióiba. Majd keresztyén bölcsélet is hatolt be a zsidó hitbe. A halhatatlansági tan, a melyről, mint valami nagyon is fantasztikusról, megmutathatatlanról, megfoghatatlanról, semmit sem akartak tudni a régi hazában, a középkor idején Spanyolországban zsidó dogmává emelkedett.

Tehát az általában merevnek tartott zsidóság is a maga egyiptomi polytheimusa óta egy Mózes Maimonidesnek tiszta moráljáig, és a mai német és francia tudomány egyes felvilágosultjaiig sok-sok változáson ment keresztül. És az jól volt úgy. *Teichert Adolf* is, szíve szerint bármennyire zsidó legyen is ő, sejtelemszerűleg egy új kor szelleme beszél. Csak merészkedni kellett, hogy a régi, az összetörhetetlen nép ismét tovább haladjon egy lépéssel a lelki fejlődésben. Ez pedig megtörténhetik szabad országokban: Francia-, Angolországban, Eszak-Amerikában, leginkább pedig Magyarországon.

akart a róla nevezett városban egyetemet állíttatni, hogy ott az oly különböző fajhoz és felekezethez tartozó népvegyület ifjúsága ugyanazon tanokban, elvekben együtt növekedvén, egymással ismeretségre, barátságra lépven, a nemzeti egység előkészítői s megteremtői lehessenek. Jórészt célját érte. Látnoki lelkének sejtelméi teljesülésbe mentek. Hát a magyar ifjúságra nem vár-e ily szent, ily magasztos hazafikötelesség? Hát nem feladata-e neki előkészíteni a haza benső egységét, ez által fokozni életerejét, tevékenységét, megszerezni a fenmaradás, fejlődés, virágzás biztosításának feltételeit? Ez csak a liberalizmus által lehetséges, mely igazságot tanít, egyenlő jogokat ad, a szeretet által kibékít és összeforraszt, míg az antisemitizmus, mint az ultramontanizmussal szövetségben reactionnak legundokabb faja, elválasztja a testvéreket, meggyengíti és romlásba vezeti a társadalmat.

De mi is lehetne oka az ifjúság antisemitizmusának? Nemzetgazdasági okok? Alig hihető. Vallási gyűlölet? Nem képzelhető. Hiszen nem oly nagyon vallásos a mi ifjúságunk. S ha csakugyan vallási okból fakad az nála, akkor a vallásos nevelése el van hibázva; nem az igaz keresztyénség szelleme az, mely romboló gyűlöletre tanítja. Talán a zsidó vallásuak nagyobb szorgalma, előhaladása teszi őket gyűlöltekké a könnyen élni és boldogulni szeretők előtt? Ez szégyen volna s nagyon rossz omenül szol-

gálna s nem használna az ifjúság képzelt bajainak. Szorgalmat csak szorgalommal, kitartást kitartással, tudást tudással lehet csak egyensúlyozni; nagyobb mértékben birva ama jó tulajdonokat, le is lehet győzni a vetélkedőket.

De talán csak muló jelenség s nem megörögzött baj az, melyről panaszkodunk? Higyük ezt inkább. Hisz az antiszemizmus az egészséges, felvilágosult magyar észszel homlok-egyenest ellenkezik. Erről pedig csak nem akar lemondani a magyar ifjúság? Már pedig erről kellene lemondania akkor, ha ez importált rut nyavalyában állhatatosan megmaradna. De le kell mondania egyébről is: a felvilágosult s szabadelvű magyar nép szeretetéről és becsüléséről is. Ez pedig mégis többet ér, mint esetleg az ultramontán sajtó lovagjainak nyájas mosolygása.

Magyarországnak, benne a magyar fajnak üdve a liberalizmustól feltételeztetik. Ennek zászlaja alatt ért el nagy sikereket, sőt mint annak egyik előharczosa nyerte meg a művelt világ rokonszenvét, igaz tiszteletét. E zászlót emelte magasra s hordozták diadalra nemzetünk legnagyobb alakjai: Deák Ferencz, Eötvös József, Kossuth Lajos. Ezeket kövesse a magyar ifjúság s nem a Lueger-féle hóbortos politikusokat, kikkel egy társaságba keveredés, ugyanazon harcsmódor kezelése nemzetellenes bűn,

A gondviselés egy nemét láthatjuk abban, hogy a bátor magyar nép épen most emelte föl ismét a gondolat-szabadság régen lehajtott lobogóját, és tűzjelek között a legmagasabb csúcsokra feltűzte. Ki tudja, mi következhetik ezután?

Teichert erősen hiszen Judának küldetésében, jövődjében! Prédikálja is népének a mammonnak, a minden gonosz szenvedélynek elhagyását, a törékeny boríték helyett a magnak megragadását, a szeretet evangyéliomának elfogadását. Magasztalja is — a Talmud nyomán — a messiási idöket:

„Ha a Messiás fölkél egyszer a világosságra
A világosságot megszásszorozva látja a világ,
És Jeruzsálem újonnan feltámad.
De ez nem a régi város lesz többé,
Nem, hanem egy ragyogó zafirokból épült hely,
És béke fog akkor mindenfelé honolni;
A harc meg a vadállatok között is megszűnik
És a békességet öröm jutalmazandja gazdagon.
És tisztán és átlátszóan folyik akkor minden hullám,
Az erőnek és az egészségnek örökkévaló forrása;
A növények ezerszeres gyümölcsöt teremnek akkor;
Semmi sem töri meg többé az egésznek összhangját
És senki sem ejt könyveket a világban.
A halál egészen eltűnik a föld színéről
És a kebleket bánat nem fogja epezteni,
Mert szeretet uralkodik s a gyűlölet teljesen megszűnt.“

Világosabban nem fejezhette ki *Teichert* az ő zsidó voltát, mint ezen költeménye által. A messianizmus egy

zsidó eszme, egy folyton lelánczolt, üldözött nemzetnek eszméje. Míg a keresztyénnek a Messiás már minden idökre megjelent, és újra felnyitotta előtte a paradicsomnak kapuit: *a zsidó még mindig reménykedik a Messiásban*. A nemzeti érzület egy része, egy kiirthatatlan legenda, egy megható lírai elem, egy megtestesült optimizmus ez. Egyszersmind azt is bizonyítja ez a legenda, hogy a zsidóságnak minden reményei és vágyai, minden nézetei, mindenkor mily lényegesen földiek voltak. Mert az ő Messiása nem egy Lélek a túlvilágból, kinek bennünket az örökkévaló világosságba kellene vezetnie, nem, *ezen a földön* kell fölépülnie Isten országának, egy új Jeruzsálemmel, melynek a maga romjaiból varázslatszerűleg és minden idökre újonnan kell előállania. A ki a zsidóságot ezen ő földi vonása ellen védelmezni akarja, az rossz szolgálatot tesz neki. A zsidóságnak egész története csak akkor érthető, ha valaki abban *a hazához, az Istenföldhöz, Jeruzsálemhez, e tűndöklő Istenvároshoz való szeretet* nemzeti alapvonását mindig figyelembe veszi. Egy transcendentális, nem ezen világban, hanem a jövődjő világban reménykedő zsidóság már rég megszűnt volna létezni.

Mindabból, a mit eddig *Teichert*-től mondtunk, az következik, hogy ha ő nincs is olyan költő, mint Gabirol és Jehuda Halévi, mégis, mint kora eszméinek egyik hírnöke, teljes figyelmet érdemel.

Közli: *Csiky Lajos*.

a hazaárulás egy neme, mindenesetre nem tisztességes.

Isten őrizze ettől a magyar ifjúságot s mi magyar hazánkat!

Joó István.

KÖZÉLETÜNK.

A nyolczvanéves Kiss Áron püspök ünneplése.

Ismételve megemlékeztünk azon előkészületekről, a melyek a debreczeni ev. ref. egyház és a kollégium részéről történtek abból a célból, hogy Kiss Áron nyolczvanadik születési évfordulója alkalmából iránta, az érdemes lelkész és püspök iránt ugy az egyház-tanács, mint a főiskolai tanárkar tiszteletét és szeretetét kifejezze s az agg főpásztor életét továbbra is Isten oltalmába ajánlja.

Az ünnepély, a mely egyszerűsége mellett is meghatározó bensőséggel teljes vala, sokkal szélesebb körben mozgatta meg a tisztelők seregét és a szerető sziveket, semhogy azt csupán az egyház és főiskola ünnepének lehetett volna tekinteni. Nemcsak Debreczen városának színe-java, minden intelligens társadalmi köre és testülete, hanem hazánk távol vidékeiről is számosan siettek részint személyesen, részint levél és távirat útján kifejezni szerencsekívánataikat az ünnepelt érdemes férliu előtt.

A tisztelgők sorát a debreczeni ref. egyház nyitotta meg, a mely *Simonffy* Imre kir. tanácsos, polgármester vezetése alatt nyújtotta át igen csinos kiállításban az egyháztanács ünnepelő diszgyűlésének jegyzőkönyvét. Utána a kollégium összes tanárkarai jelentek meg, melyeknek nevében *Sass Béla* theol. tanár, akadémiai igazgató üdvözölte a főiskola tisztas főkormányzóját, a nála már megszokott választékos nyelven, szónoki hévvel és melegséggel elmondott beszédjében. Az ünnepelt püspök meghatva mondott köszönetet. Beszédjének minden szavából a főiskola és tanárai iránt való szeretet és nagyrabecsülés hangja szólott hozzánk. Sajnálattal említette fel, hogy mennyire óhajtana a tanárkarral kezét fogva szárnyalni fel az igazság és világosság magas régióiba s mennyire szeretne sokat, nagyon sokat tenni a főiskola és tanárai érdekeinek előmozdítására, ha erőinek korával járó gyengesége nemes szándékainak kivitelében némileg nem akadályozná. Igérte, hogy drága kincsünket, a híres debreczeni kollégiumot szíve végső dobbanásáig legmelegebb atyai gondoskodásával veendő körül.

Az egyháztanács által átnyújtott jegyzőkönyvet, melyet ott nyomban a gyűlés folyamán szerkesztett *Somogyi Pál* főjegyző, valamint az akad. igazgató beszédjét alább egész terjedelmében közöljük.

Ezek után a tisztelgőknek még egész hosszú sora következett, u. m. a helybeli ref. tanítótestület *Dávid Mihály*, a debreczeni kereskedelmi testület *Zádor Lajos*, a debreczeni kereskedelmi akadémia dr. *Bayer Ferencz*, Debreczen város tanácsa *Simonffy* polgármester vezetése alatt, gróf *Dégenfeld József* főispánnal együtt. A vasuti üzletvezetőség részéről *Dobieczy Sándor* üzletvezető, a keresk. és iparkamara küldöttségével *Szabó Kálmán* nagykereskedő, a helybeli róm. kath. papság és egyház küldöttsége élén dr. *Wolaffka Nándor* cz. püspök, a városi dalárda élén *Márk Endre* elnök, az ev. ref. felsőbb leányiskola tanári testülete *Dóczy Ge-*

deon igazgató és *Kalocsa Róza* igazgatónő, a „Csokonai kör“ választmánya nevében pedig *Szell Farkas* elnök és dr. *Bakonyi Samu* főtitkár üdvözölték az egyház veterán szolgáját.

Ezenkívül távirati üdvözlötet küldöttek az összes ref. püspökök, *Filó Lajos* nagykőrösi ref. lelkész, *Ádám Gerzson* gimn. igazgató és dr. *Joó Imre* gimn. tanár Nagy-Kőrösről, *Mitrovics Gyula* sárospataki theol. tanár és a sárospataki ref. főiskola tanárai stb.

Debreczenből ott láttuk még *Puky Gyula* kir. táblai elnököt, *Igyártó Sándor* kir. törvényszéki elnököt, kik *Szell Farkas* kir. tábl. tanácselnökkel együtt, (mindhárman egyházunk buzgó tevékeny tagjai és dicsekedései), a szűkebb körű családi ebéden is részt vettek, a hol gróf *Dégenfeld* főispán is megjelent.

A család tagjai közel és távol vidékekről összegyülekeztek, hogy együttérezzék ez alkalommal is az ősz patriárkha atyai szeretetének melegét s együtt örvendezzenek az ünnepelők seregével. Dr. *Kiss Áron* budapesti jeles tanár és író, *Kiss Kálmán*, a nagy-kőrösi tanítóképezde igazgatója, szintén jeles író, az ünnepelt fia, továbbá leányai, a legifjabb csemetével, az ünnepelt püspök I. gimn. osztályos fiacskájával, *Pállal*, valamint az ünnepelt testvére, *Kiss Gedeon* szatmári rendőrfőkapitány s rokona *Kiss Albert* országggy. képviselő s hozzátartozói övezték körül a családi kör édes és díszes kötelékével a meghatottságtól és örömtől elfogódott férliut.

Az egyszerű ünneplés minden résztvevőre élénk hatást gyakorolt s bizonyára mindnyájan azzal a sokképen kifejezett benső óhajattal váltak meg az ünnepély színhelyétől, vajha a gondviselés még soká tartaná meg *Kiss Áron* püspök életét családjá és egyháza számára!

Kivonat

a debreczeni ev. ref. egyház 1895. nov. 15-én tartott presbyteri gyűlésének jegyzőkönyvéből.

448. Főgondnok előterjeszti, hogy főtiszteletű és méltóságos *Kiss Áron* püspök ur e hó 22-én tölti be életkora 80-ik évét, miután azonban e hó 20-ikától kezdve Budapesten conventi ülések tartatnak, honnan ezuttal sem akar elmaradni, életkora 80-ik évének betöltését gyermekei és unokái között e hó 18-án ünnepli meg, a mikor a helybeli hatóságok s testületek tisztelegnek előtte; miután főtiszteletű és méltóságos püspök ur, mint lelkész és a presbyterium egyik elnöke, egyházunkkal áll legközelebb összeköttetésben, ő, mint főgondnok, összehívatni kívánta a presbyteri gyűlést, hogy intézkedjék arra nézve, mily mérvben és módon kíván résztvenni abban a ritka és szép ünnepélyben, melyet főtiszt. és méltóságos püspök ur e hó 18-án életkora 80-ik évének betöltése alkalmából tart.

Presbyteri gyűlésünk helyesléssel fogadja a rendkívüli gyűlés összehívását s elhatározza, hogy a tisztelet és szeretet legmélyebb érzelmeitől indítatva vesz részt abban a ritka és szép ünnepélyben, melyet főtiszteletű és méltóságos püspök ur e hó 18-án, életkora 80-ik évének betöltése alkalmából tart, mert a legteljesebb mérvben tudja méltányolni annak a családi ünnepnek nagyjelentőségét és boldogító örömet, midőn az ősz családfő igen népes családjá körében oly gyermekei között, kik büszkeségét képezhetik, kik közül többen szentegyházunk s azzal összefonott nemzeti tanügyünk terén kiváló működésükért osztatlan elismerést vívtak ki, testi erőben s jó egész-

ségben ülheti meg életkora 80-ik évének betöltését; még nagyobb a méltánylása e ritka és boldog ünnep iránt akkor, midőn tudja, hogy főtiszt. és méltóságos püspök ur ünneplő családjá körén kívül anyaszentegyházunk érdekében és az ezzel összenőtt tanügyi kormányzatban, sőt az irodalom térén is oly hosszú és kiváló tevékenységre hivatkozhatik, melyért nemcsak volt egyházmegyéje hódolt néhány évvel ezelőtt tisztelettel, szeretettel és kitüntető elismeréssel, hanem nagyterjedelmű s népes egyházkerületünk bizalma őt az ev. ref. egyház terén elérhető legnagyobb méltóságra, a püspöki székre emelé, de legnagyobb az öröme presbyteriumunknak a fölött, hogy főtiszt. és méltóságos püspök urat, egyházunk lelkipásztoraül nyerhetvén meg, őt nemcsak hivatalos, de magán érintkezés közben is tapasztalt szeretetének melegétől szeretetre indítva, jelenhetünk meg tisztelt vezérünk boldog családi ünnepélyén igaz szívből eredő jó kívánataink kifejezése végett.

Ezeknél fogva presbyteriumunk főtiszt. és méltóságos püspök ur iránt életkora 80-ik évének betöltése alkalmából mélyen érzett tiszteletének és szeretetének kifejezést kíván adni, ennek tolmácsolására Simonffy Imre királyi tanácsos, főgondnok ur vezetése alatt Némethy Lajos, Kiss Albert, K. Tóth Kálmán, Dicsőfi József lelkészeket, Bekény Péter, Csanak József, Harangi Sándor, Kertész János, Kovács József, Lengyel Imre, dr. Medve Kálmán, Joó István, L. Nagy Bálint, B. Nagy János, Őri Mihály, Pongó Lajos, Puky Gyula, Rigó Ferencz, Somogyi Pál, Márk Endre, Sz. Szabó László, dr. Sz. Szabó József, Sziyay Gyula. K. Tóth Antal, Otr. Végh János, Dóczy Gedeon, Zöld János presbitereket megválasztja és kiküldi, a maga részéről egyetemleg is kérvén az áldások jó istenét, hogy főtiszteletű és méltóságos Kiss Áron püspök urat jó egészségben és teljes boldogságban egyházunk és egyházkerületünk, sőt egyetemes magyar ev. ref. egyházunk s hazánk javára még igen sokáig tartsa meg és éltesse!!

Főtiszt. és méltóságos Kiss Áron püspök ur részére e jkőnyvi szám díszes fedélbe foglalva a küldöttség útján kiadatik.

Sass Béla akad. igazgató üdvözlő beszéde.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök úr!

Abban a meghitt, nyájas családi körben, a mely Főtiszteletűséged születésének nyolczvanadik évfordulóját a mai napon csöndben, zajtalanul, de a szív megáradó, boldog érzései és a lélek háládatos, imádságos hangulata közepett ünnepeli, kegyeskedjék helyet juttatni néhány percze főiskolánk tanárkarának is, a melyet Főtiszteletűségednek irántunk eleitől fogva tanusított atyai indulata és a keblünkben ennek visszhangjaként támadt fiúi ragaszkodás már különben is család-jává avatott és a mely szűkebb családjának édes örömében most igaz bensőséggel osztozik.

„A mi életünk ideje 70, vagy ha több, úgy 80 esztendő . . . büszkesége gyorsan tovasuhan s elszállunk magunk is” — ugymond a zsoltáros.* S íme Főtiszteletűséged, egy súlyos betegség nehéz megpróbáltatásán szerencsésen átalalsván, itt áll az emberi életnek ennél a második határpontjánál, nem mint valami megtörött és roskatag aggastyán, de életkedv, életerő, vidám kedély, dobogó meleg szív s rugékony szellem birtoká-

ban. Gyermekai, miként az olajfának ágai, asztala körül.* Ősz fején ott ül a tisztesség amaz ékes koronája, melyet az igazság ösvényén találni,** míg egész multja, élete, alakja és jelensége fölött az isteni kegyelem oltalmazó szárnyai lebegnek . . . Nem, Főtiszteletű Püspök úr, mi akkor sem gondolhatnánk a méltánylat és elismerés, az őszinte tisztelet érzelmei nélkül Főtiszteletűséged pályafutására és kimagasló érdemeire, akkor sem szemlélhetnők meghatottság nélkül életének tetteiben, alkotáásokban, nemes lelkesedésben, tiszta önzetlen honszeretetben oly gazdag tartalmát, ha félszavadot jóval meghaladó közszolgálat nem éppen reformált anyaszentegyházunk és iskolánk javának, üdvének, nem éppen Isten országa örök, nagy érdekeinek lett volna szentelve. Most pedig, a mikor Főtiszteletűségedet büszkeséggel és dicsekvéssel vallhatjuk fejünknek, vezérünknek; mikor atyai gondoskodásának áldásos hatását, fáradhatlan buzgóságának jótékony melegét nap mint nap érezzük; a mikor odaadó vonzalmunk egyre gyarapodik a mi alázatos lelkű, gyöngéd és jóságos főkor-mányzónk iránt, a ki nem kimért, merev formákkal és rideg schablonokkal igazgat bennünket, hanem igazgat bensőleg, szeliden, szinte észrevétlenül, de nem kevésbé ellenállhatlanul szellemének és szeretetének hatalmával: szívünk hálára gerjed a gondviselés iránt, a melynek útai Főtiszteletűségedet reformált anyaszentegyházunk legkiemelkedőbb bizalmi állásához vezérelték és a mely Főtiszteletűséged lelkének, szellemének kincseit, magas korának bölcsességét, ritka-szép közpályája gazdag élettapasztalatait mind a mi főiskolánk jövőjének és nagyságának adta ajándékul.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök úr! Szembe-ötölő szép vonása volt az ó-szövetség erkölcsiségének s megható lélektani háttérrel bírt, az aggastyánok iránti tisztelet, hódolat. A szülők tekintélyét ugyanis az isteni méltóság földi visszfényének tartotta az. S ebből a visszfényből reá vetődött egy megszentelő sugár, a vének ősz fejére is. Ezt a sugárt látjuk mi ott ragyogni a Főtiszteletű úr tisztes alakja körül. Fiúi ragaszkodásunk és kegyeletünk érzelmeit hoztuk Főtiszteletűséged elébe s míg életére, köztevékenységére ajkunk áldást rebeg, bizodalommal kérjük, hogy főiskolánkat atyai szeretetében, minket pedig nagyrebecsült jóindulatában és rokonszenvében kegyeskedjék továbbra is megtartani.

Egyházmegyei közgyűlés.

Az alsó-szabolcs-hajduvidéki ev. ref. egyházmegye nov. 19-én tartotta Debreczenben rendkívüli közgyűlését, melynek összehívását a f. évi szeptember hó 10-én tartott rendes őszi közgyűlés 4. jk. pontja alatt hozott határozatához képest az esperesválasztás tette szükségessé. Az említett határozattal ugyanis megbízott az egyházmegye gondnoka, hogy az esperesválasztás megtörténte után lehető rövid idő alatt az egyházmegye közgyűlését hívja össze.

A közgyűlést gróf *Dégenfeld* József főispán, e. m. gondnok nyitotta meg, egyházi elnökül *Soltész* László legidősebb tanácsbíró kérvén fel, a ki buzgó imával kérte Isten áldását a tanácskozásra.

Elnök bejelentvén azt, hogy az összes beadott és érvényes szavazatokkal *Zsigmond* Sándor szoboszlói lelkész, egyházm. tanácsbíró választatott esperessé, *Pákozdy* Lajos lelkész vezetése alatt *Lengyel* Imre és

* Zsolt. CXXVIII, 3.

** Példabeszédek 16, 31. v. ö. 20, 29-t.

* Zsolt XC. 10.

Eröss Lajos tagokat kéri fel, hogy a megválasztott esperest a közgyűlésre meghívják.

Zsigmond Sándor újonnan választott esperes a közgyűlésben kis idő múltán megjelenvén, ott lelkes éljenzéssel fogadtatott, s gróf *Degenfeld* gondnok üdvözölte őt a közgyűlés nevében, mint elnöktársát, Isten áldását kérve jövődjének működésére.

A megválasztott esperes eskütétel után hivatalában megerősítettvén, helyét igen tartalmas és szép beszéddel foglalta el, melyben több fontos napikérdésről figyelemreméltó véleményt nyilvánított s leendő magatartását határozott elvek kitűzése által körvonalazta. Az érdekes beszédet egész terjedelmében közölni szándékozunk.

A nagy tetszéssel fogadott beszéd után a lelkészársak nevében Pákozdy Lajos nánási lelkész, legidősebb tanácsbíró üdvözölte az új esperest, azon meggyőződésnek adván kifejezést, hogy az egyházmegye vallás-erkölcsi élete a lehető legjobb kézbe van a választás folytán letéve. Az egyházmegyei tanítói kar nevében Simon Károly hadházi tanító mondott üdvözlő beszédet, kérve a tanítók részére az új esperes jóakarátát.

Lengyel Imre tanácsbíró indítványára egyhangú határozattal mondtotta ki a közgyűlés, hogy az épen 80. évét betöltő Kiss Áron püspököt ez alkalomból üdvözölni fogja s e czélből küldöttséget nevezett ki, mely Zsigmond Sándor esperes vezetése alatt Eröss Lajos, Szabó Lajos, Kovács Gyula és Sóvágó Gábor tagokból alakítottatott.

Ezek után az üresedésbe jött egyházmegyei tisztségek betöltése iránt történt intézkedés. Az esperesválasztás folytán megüresedett egyházmegyei tanácsbírói állásra a szavazást a közgyűlés elrendelte; az egyházmegyei közigazgatási és lelkészi gyámpénztárnoki állásra pedig Szabó Lajos hadházi lelkészt választották meg. Megválasztottak továbbá az időszaki tanácsba póttagul Pákozdy Lajos, a tanügyi bizottság tagjául Szabó Lajos, a közalapi bizottságba jegyzőül Tóth Lajos t.-dobi lelkész, egyházkerületi pótképviselőül Pákozdy Lajos, a számvizsgáló bizottság tagjául pedig Kiss Ferencz földesi lelkész.

A megelőző gyűlés intézkedése folytán Láposy János lelkész által készített szabályzatot tárgyalták, mely szerint az egyházmegye által a debreczeni ref. felsőbb leányiskolánál tett egy internátusi alapítvány adományozásának és élvezésének módosítási állapotokat meg. E szabályzat szerint az alapítványra felvett növekedések, ha arra érdemesek, azt mindaddig élvezni fogják, a míg az intézet kötelékében vannak.

Végül a böszörményi egyház templomépítési kölcsön-ügye foglalkoztatta a közgyűlést. A közgyűlés berekesztése után e. m. bíróság tartatott.

Délben gróf Degenfeld József gondnok az esperes és közgyűlés tagjai tiszteletére ebédet rendezett.

A csermői templom és iskola felavatási ünnepélye.

November 17-ikén egy magasztosan lélekemelő templom- és iskola-avatási ünnepély folyt le az aradmegyei Csermőn, ahol egy maroknyi magyarság küzd a „lenni és nem lenni” nagy és nehéz kérdésével, vagyis küzdött idáig, de most már lételének, fenmaradásának alapja meg van szilárdan vetve, olyan szilárdan, hogy azt többé még a pokloknak kapui sem ingathatják meg.

Eddig csak egy igen alacsony s olyan szűk tanteremben tartatott itt az istentisztelet, amelyben 40 tanuló sem lehetett zsufozás nélkül helyezni el. Ma

olyan temploma van, amelyben 200-an elférnek ülve is kényelmesen a hallgatók s olyan tanterme, amely 60—80 tanuló befogadására is bőven alkalmas.

Ez a két helyiség egy fedél alatt van, egy igen csinos, cseréppel fedett téglá épületben, amely úgy van berendezve, hogy az utcára nyíló ajtón a templomba s az épület másik végén a tanterembe lehet jutni s úgy, hogy a templom és az iskola közlekedési ajtóval van ellátva. Ha ez az ajtó kinyitattik: a tanteremben is hallható érthetően a predikáció.

Érdemes ez a szép kis épület a megtekintésre s mintául bátran ajánlható olyan kis egyházaknak, amelyek nem képesek külön templomot és külön iskolát állítani elő.

Sem a tanterem, sem a templom belső berendezése nem hagy fenn semmi kívánni valót. Ugy a templomi, mint az iskolai padok a legújabb s legczélszerűbb szerkezetűek.

Mindamellet az egész épület csak 4000 forintba került.

Most már tehát nem szorongnak többé sem az iskolába járó gyermekek, sem a templomi istentiszteleten megjelenő felnőttek. Vannak czélszerűen berendezett helyiségek, csak legyen aki ezen helyiségeket a czélnak megfelelőleg használja.

Most van, de vajjon lesz-e mindég azért a megdöbbszentően csekély lelkésztanítói fizetésért?

Most Vadas Gyula van ott, aki egy párját ritkító hivatott igazi miszcionárius. És ő valóban a legavatottabb, legügyesebb kézzel is vezeti ennek a leányegyháznak minden ügyeit. Mert *leány* ám még ez az egyház s lelkésztanítója *segéd* czímen szerepel hivatalosan és a vadászi lelkész felügyelete alá tartozik tulajdonképen.

Valóban, ha száz érettségi vizsgát végzett ifjú egyszerre látogatná meg ezt a leányegyházat s látná, hogy ennek lelkésztanítója milyen törhetlen buzgalommal, milyen szakértelemmel és milyen szakképzettséggel működik itt s mégis egy szomszéd lelkésznek áll a felügyelete alatt: százat tesz egyre, miszerint a száz közül csak egyetlen egy sem fog theologus lenni.

Hátha még megtudják, hogy a csermői lelkésztanító nyomorúságos fizetésének emelésére csak 50 frtot kap rendszeresen a közalapi segélyből, — tehát ugyanannyit, a mennyit a felügyelő lelkész kap a *felügyelésért* a református segélyegylettől: bizonyára vállalkoznának inkább vasúti baktársra, mint a theologiai pályára.

És ha megtudnák, hogy Aradmegyében vannak *rendes* lelkészek, a kik mint ügynevezett (de csakis ügynevezett) miszcionáriusok, mert a valóságban nem lehetnek azok, 100—300 forintot kapnak azért, mert nincs még csak alkalmas terök sem miszcionáriuskodni, — a csermői lelkésztanító pedig, a kinek minden cselekedete igazi miszcionáriusi cselekedet, mint biztos mezőn munkálkodó valódi miszcionárius, csak 50 frttal jutalmaztatik ugyanazon pénztárból: hidegen fordulnának el a lelkészi pályától, mint a melyen az érdem még a segélyadásnál sem jön tekintetbe, nemhogy előmenetelt biztosítana az a valódi érdemnek.

Aradmegyében csak Radnán és Csermőn van haszonnal működésre alkalmas tere egy-egy miszcionáriusnak, máshol nincs, ha mindjárt maga Pál apostol volna is az a miszcionárius.

Nem személyről beszélek, hanem az ügy érdeme lebeg előttem. Bántja igazságérzetemet, ha bőséges jutalmat kap az, a ki a *legjobb akarat mellett* is alig

tehet valamit; annak pedig, a ki sokat, nagyon sokat tesz, csak alamiznafillér jut osztalékul.

Ilyen sokat, nagyon sokat tevő misszionárius Vadas Gyula, aki megérdemelné, hogy annak a többi csak ugynevezett missionáriusnak összes javadalmát egymaga élvezze.

Bizonyára méltó volna reá minden tekintetben s meg is tudna, akarna is megszolgálni érte a legbiztosabban.

Miért nem adják hát neki, avagy miért nem adnak neki is annyit, amennyit azok kapnak fejenként, sőt akár együttesen is? . . .

Megszolgálna érte, — tehát megérdemelné!

Egymaga többet tett a domesztika fennállása óta, mint amennyit tettek a többiek együtt. Jövőre is többet fog tenni. A többiek anyaegyházunknak rendes lelkészei, Vadas leányegyháznak felügyelet alatt álló káplán-tanítója, de ő is nős ám, csakugy, mint amazok.

A templom- és iskolaavatás ünnepélye szertartásainak végzésére 6 lelkész jelent meg. Az előimát Széll Kálmán esperes, a predikációt Hajdu Elek felügyelő, az urvacsorai beszédet Nagy Sándor ágyai lelkész mondotta, ő osztotta a kenyeret is. A bort Kócsa Károly pankotai lelkész adta s ő mondotta az urvacsora-osztást berekesztő imát is. Keresztelt Csécsi Imre aradi lelkész. A megáldást Miklósi Béla erdőgyoroki lelkész mondotta. Az egész ünnepélyt hálaímaival Vadas Gyula rekesztette be, aki egyszersmind énekvezéri tisztet teljesített. Eljen sokáig!

Ágya, 1895. nov. 18.

Nagy Sándor,
ev. ref. lelkész.

IRODALOM.

Krisztus minden mindenkben. *Alkalmi és közönséges egyházi beszédek.* Irta **Mindszenti Imre,** debreczeni ev. ref. segédlelkész. 219. 8-o. 1895.

Az ifjú szerző szerényen, minden nagyobb igények kerülésével lép a nyilvánosság elé. Munkájának sajtó alá rendezésénél, előfizetési fellívása szerint, az az óhajta vezérelte, hogy egyfelől eddigi segédlelkészkedése alatt irt és elmondott egyházi beszédeinek javarészt közrebocsátva láthassa, másfelől a szigorú és méltányos kritika meghallgatásából, további működésére nézve hasznos útmutatásokat és tanulságokat meríthessen.

A 219. nyolczadrétű oldalra terjedő kötet harmincz alkalmi és általános érdekű beszédet tartalmaz, melyek majdnem felerészben hirneves angol és amerikai hitszónokok (Talmage, Maclaven) művei után vannak szabadon dolgozva. Nagyobbára missziói jellegű szózatok, a mit mind alkali, mind tartalmi tulajdonságuk igazol. Már maga az a körülmény, hogy jó hírű, evangyéliomi szónokok elmetermékeinek, gondolkozásmódjának s előadási modorának ilyenemű megismertetésével foglalkozott a szerző, figyelmet érdemel. Még inkább méltánylandó a fáradozása azért, mert a közlött — leginkább rövid terjedelmű — beszédek építő hatásuk, keresztyén szellemük s egészben véve alkalmasak a tanításra, az intésre s az Úr iránt tartozó szeretet felébresztésére. Az ószövetségi alapigék fejtegetése folyamán az ígéretet és megvalósulást szoros kapcsolatban tárgyalja s az Írás egységes szerves összetartozását mindig szem előtt tartja.

De bár méltó elismerés kifejezésével buzdítjuk is az ifjú szerzőt a jó minták további tanulmányozására és az önállóságra való törekvésre, utalnunk kell egyszersmind egy pár olyan pontra is, melyet az esetleg szükségessé váló második kiadásban már változtatnia, illetőleg helyesbítene kellene.

Alaki szempontból felhívjuk a figyelmét általában a könnyedebb, magyarosabb zamatu irányra, a magyar ember fülében édesebben csengő, jobb hangzásu eredeti kifejezések használatára, a világosabb mondatfűzésre (p. o. 36 l.) az írásjegyek szabatos alkalmazására (p. o. 25. l.) a mellékmondatok szükségtelen összevonásának kerülésére (22. l. IV. b.; 46. l. II. a.); a találobb kifejezések alkalmazására (p. o. 52. l.: „a keresztyén élet területén.”) Egyházi beszédben köznapias ez a szó: „a korész megposhasztja“ e helyett „megerjeszti“ (21 l.) különösen, a mikor per analogiam az Isten országa egyik jellemvonásáról van szó. Póriás ez: „kifestett arczu rima“ (48 l.); idegenszerű ez: „reszket (e helyett „repe“) az örömtől“ (31. l.) Az alapige felvételénél, a bevett Károli fordítástól eltérni nem szabad, ha szinte fejtegetés közben saját fordításu szöveget idézne is a templomi szónok. Már pedig Jud. 13, 8 sem Károlinál, sem az eredeti alapján idézhető fordításban nem ugy hangzik, mint szerző idézi (31. l.) Az angolos mondatfűzés még inkább kiérezhető azokban a beszédekben, melyeket eredetiek gyanánt közöl az ifjú író; például utalunk a IV. számú beszédre. Nem is említve a jóakaratulag bárki által kiigazítható sajtóhibákat, csak azt jegyezzük meg, hogy az Úr neve, mint „Fiu“, mindig nagy kezdőbetűvel irandó, nem ugy, a hogy e munkában több helyütt látjuk (p. o. 15., 25., 28., 30., stb. l.); továbbá mellőzni kell a gyakori interjectiókat, p. o. a XXI. számú beszédben legalább is tiszser sóhajt fel az író ekként: Óh!

Tartalmi tekintetben tehető kifogásaink szintén ilyen jellegűek. Noha általánosságban az evangyéliomi szelid fuvalma lengi át ezeket a beszédeket, mindamellert van valami kívánnivaló e részben is. Csak felemlítjük például, hogy míg a IX. számú beszédnek csupán az első fele kezdetén, érintőleg említi „Idvezítőnk“ nevét, addig a X. számú beszéd folyamán sem jelezve, sem vonatkozásban épenséggel nem vettük észre a Jézus nevének alkalmazását. Pedig mindkettőt Talmage után dolgozta a szerző, a ki bizonyára tudja, miszerint a Krisztusról való vallástétel (a mit Mindszenti Imre „Krisztus megvallása“ természetesen, hogy nem magyaros czim alatt fejteget [142. kk. l.]), kivétel nélkül minden keresztyéni prédikáczióknak elengedhetetlen eleme.

Óvakodni kell Istennek és az Idvezítőnek tulajdonítható, mindennemű túlzott anthropomorphicus jelzőktől, p. o. nem hatást, de ellenhatást idéz elő az ilyen kifejezés: „Hát a Mindenható haragja, gyáva tehetetlen könnyé, panaszsza változott, hogy nem sujtotta le a vakmerő rablót?“ a hol is ez utóbbi jelzést Krisztusra vonatkoztatja az író (28. l.). Az sem áll, hogy „a föld porát Istennek lábai tapodták“ (30. l.); hogy miért nem lehet így beszélni, azt szerző is tudhatja, csak hogy a szónoki hatás kedvéért túllőtt a czélon.

A törekvő ifjú szerző jelenlegi munkája általában feljogosít bennünket arra a reményre, hogy ő jeles kommentárok és elismert nevű egyházi szónokok műveinek, további odaadó tanulmányozása révén, még sok érett elmetermékkal fogja gyarapíthatni hazai protestáns irodalmunkat, a mely reményünk megvalósulását ószintén kívánjuk s egyszersmind e munkát az érdekelt körök pártfogó figyelmébe ajánljuk. Dr. Erdős József.

A Protestáns Irodalmi Társaság tagjaihoz az igazgató-választmány nevében és megbízásából azzal a kéressel fordulok, hogy f. évi tagsági díjaikat és az előző évekről fennálló hátralékukat a Társaság pénztárnokánál (Bendl Henrik, Budapest, Deák-tér 4. sz.) minél előbb befizetni sziveskedjenek. A Társaság hátraléka közel 10 ezer frtra rug; oly összeg, melylyel a Társaság nagy dolgokat művelhetne; oly összeg, melynek hiányát érzékenyen megsínyli a Társaság tevékenysége. Legutóbb a „Koszoru“ tíz első füzetének nyomtatási költségeit a „Károli-alap“ tőkéjéből kellett fedeznünk, s folyó évi könyvilletmény kiadását is a hátralékok befizetésétől volt kénytelen függővé tenni az igazoló-választmány. Ezért ismételten kérem és sürgetem a Társaság hátralékosait, siessenek eleget tenni önkényt vállalt kötelességöknek és késedelmezésekkel ne bénítsák meg a Társaság tevékenységét. Budapest, 1895. november havában. Szóts Farkas, mint az Irod. Társaság titkára.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A dunántúli ev. ref. egyházkerület** a napokban rendkívüli közgyűlést tartott, a melynek tárgya a püspökválasztás ügyében szükséges intézkedések megtétele volt. A gyűlést Tisza Kálmán főgondnok nyitotta meg, a ki kegyelettel adózott Papp Gábor elhunyt püspök emlékének. Indítványozta egyúttal, hogy az elhunyt érdemes férfiú 21 évi hűséges szolgálata és buzgó tevékenysége jutalmául özvegye részére 1000 frt évi kegydíj szavaztassék meg. Az indítványt egyhangúlag elfogadták, valamint Vályi Lajos, egyházk. főjegyző helyettes püspök azon javaslatát is, hogy a kerület összes egyházaiban gyász istenitisztelek tartassék. A közgyűlés a püspökválasztást elrendelte. A szavazatokat legkésőbb január hó 10-ikéig kell a főgondnokhoz Budapestre beküldeni. — A szavazatok január hó 10-dikén fognak felbontatni egy bizottság által, mely Tisza főgondnok elnöklete alatt Eötvös Károly országgy. képviselő, Molnár Béla ügyvéd, Dósa József, Tatai Imre, Juhász Pál és Vörös Ede lelkésztagekből alakítottatott. A szavazás addig folytatandó, míg eredményre vezetni nem fog; a választást azonban 1896. márcziusig be kell fejezni, a mikor aztán rendes közgyűlés fog tartatni. A gyűlésen jelen voltak többek közt Darányi Ignác földmívelésügyi miniszter és Beöthy Zsigmond főrendiházi tag is.

— **A kolozsvári új theol. fakultás** tanárai felolvasó estélyeket rendeznek, egyelőre négyet, nov. 27., decz. 4., 11. és 18. napjain. Az első alkalommal Szász Domokos püspök tart megnyitó beszédet, a felolvasásokat pedig egymásután Pokoly József, dr. Kecskeméthy István, Nagy Károly és Kenessey Béla tanárok tartják. A felolvasások főtárgya, a mint írják, Jézus korának uralkodó eszméi, vallási és politikai pártjai.

— **Várkonyi Endrének**, a sepsi-szentgyörgyi Mikó-kollégium korán elhunyt jeles tanárának sírhelyét tanártársai és az előjáróság csinos emlékkövel jelölték meg. Ez alkalommal emlékünnepelet rendeztek, a hol Benke István főgimn. tanár tartott emlékbeszédet.

— **Protestáns internátus a budapesti egyetem mellett.** Abból az alkalomból, hogy Kolozsváron a közelebb felavatott ref. theologiai fakultással 36 tanári pályára készülő, de szegénysorsú prot. ifjúk felvéve, a kik a nyugateurópai műveltségnek megfelelő ellátásban részesülnek, a theologiai hallgatókkal közösen laknak

és étkeznek s ezektől csak az által különböznek, hogy míg a theologusok az internátusban mindent ingyen kapnak, addig a tanárjelöltek az élelmezésért egy évre 80 frtot fizetnek, tehát ebből az alkalomból a Prot. E. és I. Lap azt a gondolatot veti fel, hogy ily tanári internátust a budapesti egyetem mellett is kellene a ref. theologiai akadémiával kapcsolatban s a reformátusok és ágostaiak egyesült erejével felállítani. E gondolatnak mi is adtunk alkalmilag kifejezést s életrevalónak látjuk mindaddig, a míg a prot. egyetem eszméje valamikor testet ölteni nem fog.

— **A hitvalló lelkészek debreczeni emlékoszlopa**, mint már jeleztük lapunkban, Ruyter Mihály Adorján hazájában, Hollandiában, vagyis e távoli ország református egyházának tagjai között figyelmet ébresztett. Irtuk, hogy az „Eigen Haard“ (melyet tévesen irtunk „Unter Haard“-nak) szerkesztősége felkérte egyházunk főgondnokát az emlékszóbor fényképének hozzá való kiküldésére. Megérkezett e héten városunkba a nevezett lap 43-ik száma, mely csakugyan hozza az emlékszóbor képét, annak leírásával és a hitvalló lelkészek kiszabadítása történetének előadásával. Üdvözet a testvéregyház tagjainak s köszönet a jóleső figyelemért!

— **A klerikálisok ijedtsége** eddigelé szokatlan mértéket öltött, mióta mi protestánsok egyik-másik ponton némi életrevalóságot és elevebb tevékenységet kezdettünk felmutatni. Szörnyen meg vannak riadva a miatt, hogy mi a kolozsvári egyetemből prot. egyetemet csinálunk az által, hogy az új ref. theologiai fakultást az egyetemmel sikerült némi összeköttetésbe hozni s hogy a Debreczeni Prot. Lap Kolozsvárt hifelekezettünk keleti központjának s erős várának találta nevezni. Sürgetik tehát az Ugron által indítványozott kath. egyetem felállítását és a budapesti egyetem visszakatholizálását, mert hiszen a protestánsoknak már két egyetemök van, t. i. a kolozsvári és a debreczeni. Vajha ugy lenne! Egyébiránt a budapesti egyetem katolizálása körülbelül felesleges, az erdélyi kath. egyetem felállítása idejére pedig a debreczeni prot. egyetem is csak el fog készülni.

— **Az első néppárti vármegye.** Mosonmegyének jutott az a kétes értékű dicsőség, hogy a megyebizottsági tagok választásánál a néppártot diadalra juttassa, a mennyiben, mint írják, 43 megválasztott bizottsági tag közül 35 néppárti volna. Ha ez igaz, furcsa világot vet azon nyugati határmegye intellektualis és társadalmi viszonyaira. Egyúttal igazolja azt, hogy Magyarország nemzeti ereje és kulturája nem geográfiai irány szerint alakul, hanem az uralkodó magyar elem térfoglalása szerint. Mit is tanulhatnánk az osztrák ultrapáristák és félkegyelmű Luegerek szomszédságában s néhány későn született feudális mágnás vezetése és uralma alatt?!

— **Az erdődi ev. ref. fiókegyház felállítandó temploma** és iskolájának építésére ujabban a következő adományok küldettek alantírt főgondnok kezeihez: A marosvásárhelyi ref. egyház 2 frt, n méhtelegi ref. egyház 1 frt, dr. Keresztszeghy Lajos ügyvéd ur Szatmárról 5 frt, Szentés város tanácsa 5 frt, Bőszörmény város tanácsa 2 frt, Miskolcz város tanácsa 5 frt, Czegléd város tanácsa 20 frt. Mely kegyes adományokért a nemesszivü adakozóknak kiseded egyházunk nevében legmélyebb köszönetemet és hálámat nyilvánítom. Erdőd, 1895. évi november hó 20-ik napján. Virágh Mihály egyházi főgondnok.

— **Helyreigazítások.** A Vay grófok áttéréséről szóló hirt, a mely a „Hazánk“-ban látott először világot, Vay László gróf százados ugyanazon lapban

alaptalannak nyilvánította, a mit mi is kötelességszerűleg és egyuttal örömmel jegyezzük fel. A klerikális ujság persze mohón kapott a czélzatosnak látszó híresztelésen, mi pedig sajnálkoztunk felette. Most szerepet változtatunk — és mi nevetünk utoljára! — Egy helybeli lap után indulva, tévesen adtunk hirt arról, hogy Bőszörmény városa az ott építendő ref. templomra nagyobb összeget ajánlott volna meg. A tévedés onnan származott, hogy maga az egyház határozta volna el egy templomépítési nagyobb kölcsön felvételét, a mely ügy felebbezés folytán az egyházmegyei közgyűlésen is tárgyalatott. Így állván a dolog, miután nincs kilátás arra, hogy Bőszörmény városa közleményünknek, habár utólagosan is, igazat adni hajlandó lenne: ennél fogva úgy e hirt, mint hozzáfűzött elismerésünket ezennel visszavonjuk.

Szerkesztői üzenetek.

A Debreczeni Prot. Lap t. olvasóinak. Lapunk legutóbbi 46-ik számába a szokottnál is több sajtóhiba esüszott be, a mit már mi sem hallgathatunk el. Mert hiszen ha csak olyan közönséges betűcseréről vagy grammatikaellenes hangugratásról, vagy arról volna szó, hogy valamelyik betű dülöre vagy épen tótagast áll, meg sem emlitenők. Különbem sem igen lehet az effélékkel dicselkedni. Támaszkodnánk egyszerűen t. olvasóink kipróbált találékonyságára. Most azonban már betelt a mérték, és e miatt magunknak kell megemlékeznünk e fogyatkozásokról egyrészt azért, hogy a t. olvasók által meg ne előztessünk, másrészt pedig azért is, mert minket is nyugtalanít az, ha épen ellenkezőt mondatnak velünk, mint a mit mondani akartunk. Így történt pedig a lap legutóbbi számában, az 572-ik oldalon, a hol „Hithagyó magnások” czimű közleményünk vége felé egy hosszabb lelegzetű mondat ezzel van befejezve: „mert a mi közönséges polgári eszünkkel megérteni azt tudjuk” — e helyett: „*est a mi közönséges polgári eszünkkel megérteni nem tudjuk*” Ugyan-ezen számban az 570-ik oldalon Kiss Áron püspök úr ünnepléséről szóló közleményünk harmadik sorából kimaradt a „ref. főiskola” előtt „*ref. egyház*”. Az ilyen és ehez hasonló fogyatkozásokkal szemben kerjük t. olvasóink kegyes elnézését; a mit bizonyára nem fognak tőlünk továbbra sem megtagadni, ha meggondolják azt a nehéz állapotot, hogy lapunknál a szerkesztői és korrektori állások egyesítve vannak; önkényes munkatársaink igen gyakran hosszú szabadságot élveznek, az u. n. dijas munkatársak pedig a fizetések megkezdésének halogatása miatt azóta bizonyára sztrájkolnának, ha egyáltalán lehetnének. Így aztán a lapot nemesak szerkeszteniük és korrigálniuk, hanem néha csaknem egészen magunknak is kell megírniuk. Csak épen a betűszedést és nyomást végézik állandóan más munkások, a mi a lap pénzügyi viszonyait tekintve, igazolhatatlan lukszusnak látszik, de alig terhetnének ki előle, minthogy ez utóbbi teendők végzéséhez nincs meg a szükséges kvalifikációink. És ha még ezekhez hozzáteszszük, hogy a lapszerkesztés nem életmódunk (különbem már régen nem volnánk az élők sorában), hanem csupán mellékfoglalkozásunk, s hogy mostanában még a betegeskedésre is kell egy kis időt szakítanunk: akkor valóban remélhetőnek tartjuk t. olvasóink szíves bocsánatát és türelmes elnézését még abban a sajnálatos esetben is, ha talán e kegyességek az u. n. előfizetésekre nézve hasonlóval nem viszonyozhatnók. — **G. L. úrnak Kis-Ujszállás.** Szívességet nagyon köszönjük s mindenben óhajtása szerint fognak cselekedni. — **N. S. Á-a.** Az üdvözlő levelet talán az illető ünnepléshez kellene juttatnunk, a mit ő bizonyára elismeréssel fogadna; csak az a nehézség, hogy nincsen külön papírra írva; ha meg leiratjuk, nem lesz a küldő saját kézírata. A lapban való közlésnek most már alig lehetne értelme s akkor a többivel is azt kellene tennünk, holott még némely testületekét sem közölhetjük. Szíves intézkedését várjuk. — **Dr. H. Ö. Eperjes.** Levelet írtam; nem tudom, megkaptad-e? 200 példány finomabb papíron 20—24 frtba kerülne. Kiváratodra a papírmintákat elküldöm. — **F. Gy. Krassó.** Szíves válaszod nagyon lekötölezne, annyival inkább, ha kérésem teljesülését remélhetném.

TARTALOM-JEGYZÉK: A lelkészképzésről. Gulyás Lajos. — Antisemitismus a budapesti egyetemi körben. Joó István. — Tárca: „Izraelért.” Csiky Lajos. — Közéletünk: A nyolczvanéves Kiss Áron püspök ünneplése. — Egyházmegyei közgyűlés. — A csermői templom és iskola felavatási ünnepélye. Nagy Sándor. — Irodalom. — Különbélék. — Szerkesztői üzenetek. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Debreczen, 1895. „Csokonai” nyomda és kiadó részvény-társaság nyomása. — 6016

Pályázat

a kisoárdai ev. ref. egyház lelkészi állomására.

E lelkészi állomás jövedelme egyházmegyei értékelés szerint 996 forint és így a második osztályba tartozik. A jövedelem áll 20 hold szántóföldből, 10 hold rétből, termény- és pénzjárulékokból, stólákból és egyéb szolgálmányokból. A megválasztott köteles magát az egyházmegyei szabályoknak alávetni s hivatalát 1896 tavaszán elfoglalni. A pályázati kérvények f. évi decz. 15-ig Lukács Ödön espereshez Nyiregyházára küldendők.

Debreczen, 1895. november hó 20. napján.

KISS ÁRON

püspök.

1—2

Pályázat

a berencsi ev. ref. egyház lelkészi állomására.

Ezen lelkészi állomás évi jövedelme egyházmegyei értékelés szerint 790 frt o. é., mely áll 45 osztályozott hold földből, termény- és készpénzfizetésből, stólából s egyéb szolgálmányokból. A pályázati kérvények f. évi decz. 8-ig Lukács Ödön espereshez Nyiregyházára küldendők. A megválasztott állomását 1896. év tavaszán foglalja el, köteles magát az egyházmegyei szabályoknak alávetni s az egyháztanács határozata szerint előde által a lelkészlak udvarán épített gazdasági épület árát elődenek kifizetni az egyházmegyei szabályzat értelmében.

Kelt Debreczenben, 1895. nov. 16. napján.

KISS ÁRON

püspök.

1—2

Pályázat

a balsai ev. ref. egyház lelkészi állomására.

E lelkészi állomás évi fizetése az egyházmegyei gyűlés értékelése szerint, 602 frt o. é. Ennél fogva az egyház lelkészi állomása a III. osztályba tartozik. E jövedelem áll termény- és pénzfizetésből és 42 katasztrális hold földből, stólából és más szolgálmányokból.

A pályázati kérvények bezárólag decz. 8-ig Lukács Ödön f.-szabolcsi espereshez Nyiregyházára küldendők. A megválasztandó az egyházmegyei szabályoknak magát alávetni tartozik és hivatalát 1896 tavaszán elfoglalni köteles.

Kelt Debreczenben, 1895. november hó 16. napján.

KISS ÁRON

püspök.